

SIGURNOST I ZAŠTITA ZDRAVLJA NA GRADILIŠTU

UVOD

Republika Hrvatska morala je uskladiti svoju regulativu s pravnom stečevinom EU-a, a u djelatnosti graditeljstva najznačajnije usklađivanje izvršeno je sukladno **Direktivi 92/57/EEZ** (dalje u tekstu: Direktiva) Europske unije o osiguranju minimalnih sigurnosnih i zdravstvenih zahtjeva na privremenim ili pokretnim gradilištima.

Izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti na radu (N.N., br. 86/08.) koji je donesen 23. srpnja 2008. godine, a stupio je na snagu 31. srpnja 2008. godine, po prvi puta se uvode pojmovi koordinator I. i koordinator II. Iste godine donesen je Pravilnik o zaštiti na radu na privremenim i pokretnim gradilištima (N.N., br. 51/08.) koji je u potpunosti usklađen s Direktivom. Ovaj Pravilnik donesen je 17. travnja 2008. godine i stupio je na snagu osam dana od dana donošenja, a primjena ovoga Pravilnika je odgođena za godinu dana, odnosno do 13. svibnja 2009. godine.

Početak primjene ovoga Pravilnika prestale su važiti odredbe Pravilnika o sadržaju plana privremenih i zajedničkih privremenih radilišta (N.N., br. 45/84.) i Pravilnika o osiguranju smještaja, prehrane i prijevoza radnika koji obavljaju poslove na privremenim radilištima izvan sjedišta organizacije odnosno poslodavca (N.N., br. 7/87.).

Dana 21. kolovoza 2009. godine objavljen je u Narodnim novinama, broj 101/09. **Pravilnik o uvjetima i stručnim znanjima za imenovanje koordinatora za zaštitu na radu te polaganju stručnog ispita** (N.N., br. 101/09. i 40/10.). Pravilnik je stupio na snagu 29. kolovoza 2009. godine i time su postale provedive sve odredbe **Zakona o zaštiti na radu** (N.N., br. 59/96., 94/96., 114/03., 100/04. – Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o gradnji; 86/08., 116/08. – Zakon o Državnom inspektoratu; 75/09. i 143/12.; dalje u tekstu: Zakon) i **Pravilnika o zaštiti na radu na privremenim ili pokretnim gradilištima** (N.N., br. 51/08.; dalje u tekstu: Pravilnik) koje se odnose na pripremu gradnje i usklađivanje radova na gradilištu o pitanjima sigurnosti i zaštite zdravlja na radu. Ovim Pravilnikom utvrđuju se minimalni sigurnosni i zdravstveni uvjeti za privremena ili pokretna gradilišta. Odredbe ovoga Pravilnika ne primjenjuju se na bušenja iskopa u rudarskoj djelatnosti. Odredbe ovoga Pravilnika, u dijelu kojim se propisuje obveza investitora za imenovanje koordinatora, ne odnosi se na jednostavne građevine određene posebnim propisom.

Odredbama navedenih propisa obvezuju se investitori, projektanti i izvođači radova na primjenu pravila zaštite na radu u svim fazama

gradnje, od projektiranja do završetka radova na izgradnji građevina, a naročito u sljedećem:

- projektiranje građevina
- planiranje izgradnje
- prijavljivanje gradilišta
- izgradnja.

PROJEKTIRANJE GRAĐEVINA

Odredbama članka 93. *Zakona* propisano je investitorima i projektantima da prigodom izrade glavnog projekta za izgradnju građevina namijenjenih za rad moraju primijeniti pravila zaštite na radu, te u postupku izdavanja građevinske dozvole moraju dostaviti tijelu nadležnom za poslove građenja Elaborat zaštite na radu. Dakle, odredbe članka 93., stavka 2. *Zakona* koje obvezuju projektanta na primjenu propisa o pravilima zaštite na radu odnose se samo na građevine i to samo na one koje su ujedno i građevine namijenjene za rad.

Elaborat zaštite na radu

Elaborat zaštite na radu je sažeti prikaz tehničkih rješenja kojima su u glavnom projektu primijenjena načela i pravila zaštite na radu.

Načela zaštite na radu:

- a. obvezna primjena *osnovnih* prije primjene posebnih pravila zaštite na radu
- b. prednost u primjeni *skupnih* prije pojedinačnih mjera zaštite na radu
- c. potrebno je osigurati da su korisnici *obaviješteni* o opasnostima
- d. treba osigurati *provedbu* svih potrebnih mjera zaštite na radu.

Nije izravno propisano tko izrađuje **Elaborat zaštite na radu**, ali se može zaključiti temeljem članka 10. *Pravilnika* da je to obveza koordinatora I, a za izvršenje koje su odgovorni projektantsko društvo i glavni projektant sukladno odredbama članka 103. *Zakona*.

Sukladno odredbama članka 74. *Zakona*, korisnik građevine – poslodavac obavezan je čuvati projektne dokumentacije i Elaborat zaštite na radu.

Odredbama članka 103. *Zakona* propisane su prekršajne kazne ako trgovačko društvo ne primijeni propise zaštite na radu u glavnom projektu, ako ne dostavi elaborat zaštite na radu ili ga ne izradi na propisani način i ako pri projektiranju strojeva i uređaja ne primijeni propise zaštite na radu i ergonomska načela. Kazne su novčane u iznosima od 20.000,00 do 90.000,00 kuna za društvo i 5.000,00 do 10.000,00 kuna za odgovornu osobu.

PLANIRANJE IZGRADNJE

Odredbama članka 93. *Zakona* propisuju se obveze investitoru da već pri projektiranju građevina planira izgradnju na siguran način ako planira izgradnju sa dva ili više izvođača radova. Propisan je i način na koji investitor mora izvršiti te obveze, pa u tom smislu investitor mora:

- imenovati koordinatora zaštite na radu tijekom izrade projekta (koordinator I);
- osigurati izradu plana izvođenja radova kao sastavnog dijela projektne dokumentacije koja se izrađuje na temelju posebnih propisa (temeljem odredbe članka 55., stavka 2. *Zakona*); (investitor je obavezan osigurati izradu plana prije uspostave gradilišta, a dužan ga je izraditi ili dati izraditi koordinator I.);
- imenovati koordinatora zaštite na radu tijekom izvođenja radova (koordinator II).

Odredbama članka 103.a *Zakona* propisane su prekršajne novčane kazne za investitora u iznosima od 20.000,00 do 90.000,00 kuna i za odgovornu osobu investitora (ako je investitor pravna osoba) u iznosima od 5.000,00 do 10.000,00 kuna.

Koordinator I

Investitor je obavezan imenovati koordinatora I u skladu s odredbama *Pravilnika o uvjetima i stručnim znanjima za imenovanje koordinatora za zaštitu na radu te polaganju stručnog ispita*. Za osobu koja ispunjava navedene uvjete nisu propisana nikakva ograničenja u odnosu

na njezin radno pravni status (oblik ugovora), druge zadaće na projektu (projektant, nadzorni inženjer, inženjer na gradilištu) ni zaposlenje kod poslodavca (kao investitora, projektantskog društva, ovlaštenog društva za poslove zaštite na radu ili drugo). Napominje se da investitor ovim imenovanjem nije otklonio svoju odgovornost za provedbu pravila zaštite na radu na gradilištu, niti odgovornost glavnog projektanta.

Dužnosti koordinatora I tijekom izrade projekta propisane su odredbama članka 93., stavka 6. Zakona i članka 10. *Pravilnika*, kako slijedi:

- koordinirati primjenu načela zaštite na radu, odnosno planirati aktivnosti i faze rada koje se moraju izvoditi istovremeno ili u vremenskom slijedu ovisno o prostornim, tehničkim i organizacijskim uvjetima na gradilištu;
- izraditi ili dati izraditi plan izvođenja radova na gradilištu sa svim propisanim sadržajima;
- izraditi dokumentaciju o specifičnostima projekta s bitnim sigurnosnim i zdravstvenim zahtjevima za korištenje građevine. *(Nije preciznije propisano o kakvoj se to dokumentaciji radi. Prema bitnom sadržaju dokumentacije, držimo da se radi o Elaboratu zaštite na radu).*

Odredbama članka 103.b Zakona propisane su prekršajne novčane kazne za koordinatora zaštite na radu u fazi izrade projekta (koordinatora I) u iznosima od 20.000,00 do 90.000,00 kuna u ovim slučajevima:

- ako ne koordinira primjenu načela zaštite na radu u fazi izrade projekta (članak 93., stavak 6., podstavak 1. Zakona),
- ako ne izradi ili ne da izraditi plan izvođenja radova (obvezni sadržaji plana izvođenja radova propisani su u dodatku V Pravilnika), uzimajući pri tome u obzir pravila primjenjiva za dotično radilište te vodeći računa o svim aktivnostima koje se obavljaju na radilištu (članak 93., stavak 6., podstavak 2. Zakona).

Uz prijavu gradilišta obvezno se dostavlja plan izvođenja radova, a za gradilišta za koja nije propisana obveza prijavljivanja nije propisana ni obveza izrade plana izvođenja radova.

PRIJAVLJIVANJE GRADILIŠTA

Investitori moraju paziti da uz obvezu prijavljivanja gradilišta Ministarstvu graditeljstva i prostornoga uređenja, sukladno odredbama *Zakona o prostornom uređenju i gradnji*, imaju i obvezu prijavljivanja gradilišta sukladno odredbama *Zakona o zaštiti na radu*. Odredbe članka 56., stavka 1. i 2. *Zakona* propisuju investitoru obvezu prijavljivanja gradilišta Državnom inspektoratu (**tijelo nadležno za poslove inspekcije rada**). *Ovo je bitna promjena u odnosu na razdoblje prije stupanja na snagu izmjena i dopuna Zakona u 2008. godine, do kada je takva obveza bila propisana isključivo poslodavcima – izvođačima na gradilištima*. Propisani su posebni uvjeti u svezi obveze prijavljivanja gradilišta koji su različiti od onih propisanih odredbama *Zakona o prostornom uređenju i gradnji*, odnosno **investitor je obvezan prijaviti gradilište Državnom inspektoratu ako se na gradilištu planira izvoditi radove opsega 500 radnik-dana i više i/ili ako se planira izvoditi posebno opasne radove**.

Iznimka od prethodno opisane obveze propisana je odredbom članka 56., stavka 5. *Zakona* za gradilišta na kojima radove izvodi samo jedan poslodavac. U tom slučaju je obveza prijavljivanja gradilišta na poslodavcu koji planira izvoditi radove koji traju dulje od pet dana. Ovom se odredbom izravno ne propisuje izvođaču iz obveza prijavljivanja u slučajevima kada se izvode posebno opasni radovi, ali je odredbom članka 8., stavka 4. *Pravilnika* propisano da je **poslodavac – izvođač obvezan prijaviti gradilište ako sam izvodi radove na gradilištu** (od pripremnih radova do predaje građevine investitoru) **koji traju dulje od pet dana, te ako izvodi posebno opasne radove neovisno o dužini njihovog trajanja**.

Naime, nije potrebno prijaviti gradilište na kojem se izvode radovi koji nisu posebno opasni

radovi i koji su manjeg opsega od 500 radnik – dana **i** koji ujedno traju kraće od pet dana. Poslodavac – **izvođač radova** mora prijaviti gradilište na kojem će **sam** izvoditi radove, dulje od pet dana ili posebno opasne radove (neovisno o opsegu i duljini trajanja radova). **Investitor** mora prijaviti gradilište kada će radove na gradilištu izvoditi više poslodavaca – izvođača, opsega većeg od 500 radnik – dana **ili** kada se izvode posebno opasni radovi (neovisno o opsegu i duljini trajanja radova). Kada je investitor obavezan prijaviti gradilište, tada poslodavci – izvođači na tom gradilištu nemaju tu obvezu.

Napominjemo da se u pet dana trajanja i u opseg radova od 500 radnik – dana treba uračunati izvođenje svih radova, od početka pripremnih radova do završetka građevine u okviru projekta odnosno predaje građevine investitoru. Opseg radova u jedinici mjere [radnik - dan] predstavlja zbroj radnih dana svih radnika koji će izvoditi radove na gradilištu. Posebno opasni radovi na gradilištu navedeni su u dodatku II *Pravilnika*, pod naslovom Nepotpuni popis posebno opasnih radova. Naslov *dodatka II Pravilnika*: „Nepotpuni popis posebno opasnih radova“ upućuje na mogućnost da se neke opasne radove propustilo navesti u popisu, kao i mogućnost da se s vremenom pojave opasne tehnologije građenja koje su u vrijeme donošenja propisa bile nepoznate. Budući da se ovdje ipak radi o propisu, nije vjerojatno da će u primjeni izvođači i investitori prijavljivati i neke druge opasne radove koji nisu sadržani u ovom popisu, ako ih na to ne upozore koordinatori.

Propisani su jednaki rokovi za prijavu gradilišta u odredbama *Zakona o prostornom uređenju i gradnji* kao i u odredbama *Zakona*, odnosno investitor ili poslodavac obavezni su dostaviti prijavu najkasnije 8 dana prije dana u kojemu će započeti izvođenje radova (*pripremnih radova*).

U Dodatku III *Pravilnika* navedeni su podatci koje investitor ili poslodavac mora navesti u prijavi gradilišta.

Sukladno odredbi članka 1., stavka 5. *Zakona o prostornom uređenju i gradnji*, odredbe toga

zakona koje se odnose na gradnju nove građevine na odgovarajući se način primjenjuju na rekonstrukciju, uklanjanje i održavanje građevine, ako tim zakonom ili propisom donesenim na temelju njega nije drukčije određeno. U smislu navedene odredbe propisana je obveza **vlasnika** građevine da, sukladno odredbi članka 249. istoga zakona, prijavi gradilište na kojemu će se obavljati građevinski radovi sa svrhom **uklanjanja građevine ili održavanja građevine**. Međutim, u odnosu na odredbe *Zakona* takva obveza nije propisana.

Kada se radi o gradilištu na kojem se izvode radovi građenja samo u dijelu demontaža i rušenja, a u svrhu *uklanjanja građevine*, propisi ne poznaju „investitora“. Za pokretanje postupka za zakonito uklanjanje građevine, sukladno odredbama članka 274. *Zakona o prostornom uređenju i gradnji*, odgovoran je **vlasnik građevine** pa je on nositelj obveza prijavljivanja gradilišta na isti način kako je propisano za investitora sukladno odredbama toga zakona. Sukladno odredbama članka 270. *Zakona o prostornom uređenju i gradnji*, za izvršavanje obveza održavanja građevine odgovoran je **vlasnik građevine**. Odredbama *Zakona* nije propisano da bi se u ovim slučajevima obveze propisane **investitoru** jednako primjenjivale i na **vlasnika građevine**.

U slučajevima kada je investitor obavezan, a ne dostavi prijavu gradilišta Državnom inspektoratu, ne ažurira prijavu gradilišta te ako presliku prijave gradilišta ne izloži vidno na gradilištu ili to ne učini na propisani način, propisane su odredbama članka 103.a *Zakona* prekršajne novčane kazne u iznosima od 20.000,00 do 90.000,00 kuna. Ako je investitor pravna osoba, propisana je i novčana kazna od 5.000,00 do 10.000,00 kuna za odgovornu osobu u pravnoj osobi.

IZGRADNJA

Odredbama članka 3. *Pravilnika* propisuje se značenje naziva „**privremeno ili pokretno gradilište**“, odnosno to je svako gradilište na kojemu se izvode građevinski ili montažni radovi, a popis tih radova naveden je u Dodatku I istog

Pravilnika, i to su: iskopavanja; zemljani radovi; **građenje**; sastavljanje i rastavljanje montažnih dijelova; preinaka ili opremanje; izmjene; obnova; popravci; uklanjanje s rastavljanjem – demontaža; rušenje; tekuće održavanje; povremeno i periodično održavanje – bojanje i čišćenje; odvodnja. Odredbe *Pravilnika* propisuju da se posebna pravila ne odnose na bušenja i iskope u rudarskoj djelatnosti, a dijelom ni na jednostavne građevine određene odredbama Pravilnika o jednostavnim građevinama i radovima (N.N., br. 21/09.). Budući da se u popisu radova navodi i „građenje“ kao jedna vrsta radova, treba uzeti u obzir da je sadržaj građenja propisan odredbama *Zakona o prostornom uređenju i gradnji*. Navedenim odredbama propisuje se da je *građenje* izvedba građevinskih i drugih radova (pripremni, zemljani, konstrukcijski, instalaterski, završni, te ugradnja građevnih proizvoda, postrojenja ili opreme) kojima se gradi nova građevina, rekonstruira, uklanja i održava postojeća građevina. Pri tome su pripremni radovi: građenje privremenih građevina i izvedba drugih radova zbog organizacije i uređenje gradilišta te omogućavanja primjene odgovarajuće tehnologije građenja.

Za koordinaciju u primjeni pravila zaštite na radu na gradilištu odgovoran je **glavni inženjer gradilišta** imenovan sukladno odredbama 183. *Zakona o prostornom uređenju i gradnji*. Glavni inženjer gradilišta obvezan je osigurati da se na gradilištu *vodi dnevna evidencija poslodavaca i radnika nazočnih na gradilištu*, a evidenciju treba voditi koordinator zaštite na radu na gradilištu.

Poslodavci koji izvode radove na privremenim radilištima obvezni su *čuvati na radilištu*:

- dokaze o osposobljenosti radnika za rad na siguran način,
- dokaze o ispunjavanju uvjeta za obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada za radnike nazočne na radilištu,
- dokaze o ispitivanju strojeva i uređaja s povećanim opasnostima kojima se koriste i
- ostalu dokumentaciju potrebnu za izvođenje radova prema odredbama drugih propisa.

U slučajevima kada poslodavac ne provodi posebne odredbe propisa o zaštiti na radu na privremenim i zajedničkim privremenim radilištima, propisane su odredbama članka 109. *Zakona* prekršajne novčane kazne u iznosima od 10.000,00 do 40.000,00 kuna za poslodavca i od 5.000,00 do 10.000,00 kuna za odgovornu osobu pravne osobe. Za slučajeve ponavljanja prekršaja propisane su novčane kazne u dvostrukim iznosima. Sukladno odredbama *Zakona* kao prekršaj opisuje se:

- kada poslodavac nije osigurao da se radovi na privremenom radilištu obavljaju sukladno pravilima zaštite na radu,
- kada poslodavac na zajedničkom privremenom radilištu nije osigurao da se radovi obavljaju uz primjenu pravila zaštite na radu u odnosu na svoje radnike i radnike drugih poslodavaca,
- kada poslodavac na zajedničkom privremenom radilištu nije organizirao suradnju između poslodavaca i kada osoba odgovorna za koordinaciju zaštite na radu ne vodi dnevnu evidenciju poslodavaca i njihovih radnika,
- kada poslodavac na privremenom radilištu ne čuva svu dokumentaciju koju je obvezan čuvati na privremenom radilištu sukladno odredbama propisa.

Koordinator II

Investitor je obvezan imenovati koordinatora II u skladu s odredbama *Pravilnika o uvjetima i stručnim znanjima za imenovanje koordinatora za zaštitu na radu te polaganju stručnog ispita*. Za koordinatora II propisani su jednaki uvjeti kao i za koordinatora I, pa investitor može sam odlučiti želi li imati koordinate u jednoj, dvije ili više fizičkih osoba. Poslove koordinatora II može obavljati i *baccalaures* (inženjer) sigurnosti s položenim stručnim ispitom za stručnjaka zaštite na radu i stručnim ispitom za koordinatora zaštite na radu, ali takvu osobu investitor ne može imenovati za koordinatora I. Za osobu koja ispunjava navedene uvjete nisu propisana nikakva ograničenja u odnosu na njezin radno pravni status (oblik ugovora), druge zadaće na

projektu (projektant, nadzorni inženjer, inženjer na gradilištu) ni zaposlenje kod poslodavca (kao investitora, projektantskog društva, ovlaštenog društva za poslove zaštite na radu ili drugo).

*Imenovanje za koordinatora II nije dopušteno samo za osobu koja je ujedno **stručnjak zaštite na radu** kod poslodavca koji izvodi radove na gradilištu jer bi to bilo u suprotnosti s odredbom članka 22., stavka 1. Zakona.*

Napominjemo da investitor ovim imenovanjem nije otklonio svoju odgovornost za provedbu pravila zaštite na radu na gradilištu, niti može svoje obveze prenijeti na izvođača radova.

Dužnosti koordinatora II tijekom izvođenja radova propisane su odredbama članka 57.a, stavka 2. *Zakona* i članka 11. *Pravilnika*:

- Koordinirati primjenu načela zaštite na radu:
 - kod planiranja tehničkih i organizacijskih mjera u pojedinim fazama rada;
 - kod određivanja rokova izvršenja pojedinih faza rada, za siguran rad kada se obavlja istovremeno ili u slijedu.
- Koordinirati izvođenje odgovarajućih postupaka kako bi se osiguralo da poslodavci i druge osobe:
 - dosljedno primjenjuju načela propisana odredbama članka 13. *Pravilnika o zaštiti na radu na privremenim ili pokretnim gradilištima*;
 - izvode radove u skladu s planom izvođenja radova.
- Izraditi ili potaknuti usklađivanje plana izvođenja radova i druge dokumentacije s promjenama na gradilištu.
- Organizirati suradnju i uzajamno izvješćivanje svih izvođača radova (uključujući

i povjerenike radnika) predstavnika koji istovremeno ili u slijedu obavljaju poslove na gradilištu.

- Nadzirati obavljanje radnih postupaka i njihovu usklađenost.
- Organizirati pristup samo osobama koje su zaposlene na gradilištu i koje imaju dozvolu ulaska.

Odredbama članka 109.a *Zakona* propisane su prekršajne novčane kazne za koordinatora zaštite na radu u fazi izvođenja radova (koordinatora II) u iznosima od 10.000,00 do 40.000,00 kuna u ovim slučajevima:

- ako ne koordinira primjenu načela zaštite na radu kod donošenja odluka i rokova o bitnim mjerama tijekom planiranja i izvođenja pojedinih faza rada koji se izvode istodobno i u slijedu,
- ako ne koordinira izvođenje odgovarajućih postupaka kako bi se osiguralo da poslodavac i druge osobe dosljedno primjenjuju načela zaštite na radu i izvode radove u skladu s planom izvođenja radova,
- ako ne izradi ili ne potakne izradu potrebnih usklađenja plana izvođenja radova i dokumentacije sa svim promjenama na gradilištu,
- ako ne osigura suradnju i uzajamno izvješćivanje svih izvođača radova i njihovih radničkih predstavnika,
- ako ne provjerava provode li se radni postupci na siguran način i ne usklađuje propisane aktivnosti,
- ako ne organizira da na gradilište imaju pristup samo osobe koje su na njemu zaposlene i osobe koje imaju dozvolu ulaska na gradilište.

*Đuro Čižmar, dipl. ing. stroj.
Služba nadzora u području zaštite na radu
Državni inspektorat, Zagreb*